

Η ΣΧΟΛΗ ΑΠΟΡΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ

*Νικόλαος ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ – Δάσκαλος, Διευθυντής 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Κορωπίου –
Υπ. διδάκτωρ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Γεώργιος ΜΟΥΡΤΖΗΣ – Δάσκαλος,
Διευθυντής 10^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αγίου – Υπ. διδάκτωρ Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων*

Η Σχολή Απόρων Παίδων του Δήμου Ερμούπολης αποτέλεσε μαζί με αυτές που ιδρύθηκαν σε πλήθος επαρχιακών πόλεων, Καλαμάτα, Θήβα, Ζάκυνθο, Χαλκίδα, Πάτρα, Άργος κ.ά. μια εξαιρετική προσπάθεια περίθαλψης δεκάδων χιλιάδων παιδιών και εργαζομένων νέων, καταπολεμώντας τον αναλφabetισμό, προσφέροντας επαγγελματικό προσανατολισμό, βελτίωση συνθηκών εργασίας μα περισσότερο από όλα ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης.

Οι μαθητές που γίνονταν δεκτοί και γράφονταν στη Σχολή δεν ήταν μόνο αναλφabetοί αλλά κυρίως αυτοί που στερούνταν οικογενειακής προστασίας και περίθαλψης, μαστίζονταν από την ανέχεια και τις στερήσεις, ζούσαν στην παρανομία για να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα για την επιβίωσή τους.

Οι δραστηριότητες της σχολής κατά τη διάρκεια λειτουργίας της εκτός από τη διδασκαλία των μαθημάτων του ωρολογίου προγράμματος επεκτάθηκαν στη σύσταση μουσικού τμήματος και εργαστηρίων τέχνης. Η Σχολή χρηματοδοτήθηκε κυρίως από τις συνεισφορές των ιδιωτών αλλά και από το Δήμο Ερμούπολης.

The School for underprivileged Children of the Ermoupoli municipality, along with those founded in a number of smaller cities such as Kalamata, Thebes, Zakynthos, Chalkida, Patra, Argos etc., clearly illustrates an exceptional attempt to aid thousands of children and working youth in overcoming illiteracy, offering professional orientation as well as improving working and living conditions.

The students who were accepted and registered to the school were not only illiterate but mainly deprived of a supportive family background and medical care. Moreover they lived in poverty, thus often leading them to acts of juvenile delinquency which was their primary means of survival.

The basic activities and curriculum of the school were further enhanced by the introduction of a music department and art laboratories.

The school was financed mainly by private contributions and the municipality of Ermoupoli.

1. Ίδρυση της Σχολής

Αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η παιδεία και η κρατική πρόνοια τις δεκαετίες που ακολούθησαν την ελληνική επανάσταση του 1821 παρά τις σημαντικές προσπάθειες κυβερνητικές αλλά και ατομικές παρέμειναν σε χαμηλό επίπεδο δημιουργώντας σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα. Ένα από αυτά υπήρξε και το πλήθος των ρακένδυτων παιδιών και εφήβων χωρίς γονείς και προστάτες. Γλαφυρή παρουσιάζεται η εικόνα αυτής της κατάστασης μέσα από την έκκληση που απεύθυνε η εφορεία του φιλόλογικού συλλόγου «Παρνασσός» προς το κοινό: «Υπάρχει πλήθος όρφανών όπως και έγκαταλελειμμένων παιδιών εν τῇ πόλει, μετερχομένων επί τινος στιγμῆς τυχαίαν τινά υπηρεσίαν, πλανωμένων εἶτα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐντός βορβορωδῶν ὁδῶν καὶ λογισμῶν παρομοίων, κοιμωμένων τὴν νύκτα εἰς κυτίον τι ἐν τῇ Ἀγορᾷ, εἰς ἔρημον τι παράπηγμα, εἰς εἴσοδον Ἐκκλησίας, πολλάκις ἐντός καλύβης πτωχοῦ ἀνθρώπου ... Τὰ παιδιά ταῦτα οὐδέποτε ἴσως ἐθέρμανε μητρική ἀγκάλη, οὐδέποτε ἤκουσαν χρηστόν ἕνα λόγον, οὐδέποτε ἐγνώρισαν τὰς εὐεργεσίας τῆς πολιτείας, σπανίως τοῦ πολίτου τό ἔλεος...» (Χ. Θεοδωράτου, 1972). Αυτή την αθλιότητα προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τα μέλη του Παρνασσού υιοθετώντας την

πρόταση του ποιητή Σπύρου Βασιλειάδη για την ίδρυση Νυχτερινών Σχολών Απόρων Παίδων στις 2 Ιουνίου 1872. Μέσα σε μια δεκαετία το εκπαιδευτικό έργο του Παρνασσού επεκτάθηκε σε πλήθος επαρχιακών πόλεων, Καλαμάτα, Ερμούπολη, Θήβα, Ζάκυνθο, Χαλκίδα, Πάτρα, Άργος κ.ά. περιθάλποντας δεκάδες χιλιάδες παιδιά και εργαζόμενους νέους, καταπολεμώντας τον αναλφαβητισμό, προσφέροντας επαγγελματικό προσανατολισμό, βελτίωση συνθηκών εργασίας μα περισσότερο από όλα ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης (Χ. Θεοδωράτου, 1972)

Η ιδέα ίδρυσης της Σχολής Απόρων Παίδων στο Δήμο Ερμούπολης ανήκει στον Τιμολέοντα Αμπελά, ο οποίος και εισηγήθηκε αυτή στο σύλλογο Παρνασσός. Αφορμή για αυτή την κίνηση στάθηκε το παρακάτω γεγονός όπως το περιγράφει ο ίδιος στο λόγο που εκφώνησε κατά τα εγκαίνια της Σχολής στην Ερμούπολη την 1^η Δεκεμβρίου 1874 ως Κοσμήτορας – Γραμματέας. «...Πρό δύο περίπου μηνῶν, λυπηρά ἀνά πᾶσαν τήν Κεκροπίαν διεδίδετο, ἀπό στόματος εἰς στόμα, φήμη, ἡ τοῦ θανάτου τοῦ πεφλημένου μου συναδέλφου, Δικηγόρου καί Ἑλληνοφιλήτου ὄντως, ποιητοῦ Σπυρ. Βασιλειάδου. Παραστάς εἰς τήν κηδείαν τοῦ ἀειμνήστου φίλου εἶδον τό συγκινητικώτερον ἴσως τῶν ἐν κηδείαις θεαμάτων· τήν παρουσίαν τετρακοσίων ἀπόρων παίδων σεμνῶν καί συναισθανομένων τήν γενικὴν ὀδύνην, κηδεύοντων δέ τόν πρῶτον τῆς Σχολῆς αὐτῶν ἰδρυτήν, τόν πρῶτον τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἐμερίμνησε περί τῶν ἀπόρων καί ἐγκαταλειμμένων Ἑλληνοπαίδων, αὐτός σχῶν τήν πρωτοβουλίαν. Τό θέαμα ἦν ἐκ τῶν συγκινητικωτέρων» (Κ. Παπαδάκης 1964). Το όραμα του Αμπελά γίνεται πραγματικότητα με τη βοήθεια του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός» όπως προκύπτει από το υπ' αριθμ. 17521/3-12-1873 έγγραφο της διοίκησης του «Παρνασσού», προς την πρώτη Κοσμητεία της Σχολής, «...Το προεδρεῖον τοῦ Συλλόγου, Κε Ἐφορε, σεμνύνεται καί σήμερον ἐπί τῇ τιμῇ νά διαβιβάσῃ ὑμῖν, καί δι' ἡμῶν ἀπάσῃ τῇ μεγαλόφρονᾳ τῆς Σύρου Κοινωνία, τά ἐγκάρδια τοῦ Φιλ. Συλλόγου «Παρνασσός» συγχαρητήρια καί τάς διακεῖς εὐχάς του ὑπέρ τῆς εὐδοώσεως καί προόδου τῆς ἐν Σύρῳ τῶν Ἀπόρων Παίδων Σχολῆς. Δέξασθε, Κύριε Ἐφορε, καί δι' ὑμῶν διαβιβάσατε καί προς τά λοιπά τῆς Κοσμητείας μέλη, σὺν τοῖς ἀδελφικοῖς ἡμῶν ἀσπασμοῖς, τήν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως ἡμῶν. Ο Ἀντιπρόεδρος Στέφ. Ἰωαννίδης, Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Μ.Π. Λάμπρος» (Κ. Παπαδάκης, 1964). Τα εγκαίνια της Σχολής έγιναν την 1^η Δεκεμβρίου 1874 και λειτουργεί ως παράρτημα της Κεντρικής Σχολής στην Αθήνα. Την περίοδο αυτή Δήμαρχος Ερμούπολης είναι ο Δημήτριος Βαφιαδάκης, για δεύτερη συνεχή τετραετία, όπου στην Ερμούπολη θεμελιώνεται παράλληλα το κτίριο του ήδη λειτουργούντος δια εταιρικών κεφαλαίων Πτωχοκομείου με την ονομασία «Φιλόπτωχος εταιρεία Ερμούπολης». Επίσης αναγνωρίζεται το κληροδότημα του Α. Μπαμπαγιώτου υπέρ του οφανοτροφείου θηλέων. Ειδικότερα προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα εκτός από τη Σχολή Απόρων Παίδων ιδρύονται και άλλα σχολεία για εργάτες όπως του Συλλόγου προς διάδοσιν των ωφελίμων βιβλίων το 1873 και η Κυριακή Σχολή το 1881 (Α. Κ.Φραγκίδης, 1975).

Τα πρώτα στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία της μας δίνει ο Τ. Αμπελάς (Κ. Παπαδάκης, 1964).

- Στη Σχολή γράφτηκαν εξήντα άπορα παιδιά, στιλβωτές υποδημάτων, ξυλοσυλλέκτες, υδατοκομιστές, υπηρέτες και μερικοί άνεργοι.
- Προσφέρθηκαν αυθόρμητα να διδάξουν οι κ.κ. Μαρίνος, Γ. Κουκουλάς, Κ. Σουλιώτης, Ι. Αργυράκης, Κ. Σαμοθράκης, οι καθηγητές Ψιλάκης και Ευαγγελινός, ο Σχολάρχης Α. Βλαστός, οι δάσκαλοι Σαρρής, Ταραντίνος, κ.ά.
- Υλικές προσφορές έκαναν οι Γ. Κουκουλάς, μέλος του Παρνασσού, 100 αλφαβητάρια, ο Εμμ. Μαγκάκης 100 ανθρωπολογίες, 100 γραμμικές ιχνογραφίες και 50 περιλήψεις Παλαιάς Διαθήκης, ο Γ. Καλαποδόπουλος 100 αριθμητικές και 50 φρασεολόγια, ο Ν. Νικολιάδης, Διευθυντής της Τράπεζας «Πανδώρα» 100 χειμερινούς πύλους, ο Γ. Π. Μαΐμος τις πρώτες γραφικές ύλες, πίνακες αναγνώσεως κ.ά.
- Προσφέρθηκαν επίσης κατόπιν πρόσκλησης της Κοσμητείας και οι Π. Κοσκορόζης, γιατρός, προς θεραπεία των ασθενούντων μαθητών, Ιάκωβος Ρενουάρδος,

φαρμακοποιός, για τα αναγκαία φάρμακα και Σπύρος Λαμπρινός, κουρέας, για να κουρεύει τους μαθητές.

Αν και η εδραίωση της Σχολής κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας της ήταν αποτέλεσμα της συμπαράστασης της Κεντρικής Σχολής των Αθηνών, επιθυμία και πόθος των Ερμουπολιτών ήταν η ανεξαρτητοποίηση της και η αυτοτελής λειτουργία της όπως αυτό εκφράζεται από το παρακάτω άρθρο: «... λίαν άδικαιολόγητος είναι ή έξ Αθηνών έξάρτησις τῆς ἐν Ἐρμουπόλει Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων, ἀφοῦ αἱ πρός συντήρησιν τῆς Σχολῆς δαπάναι ἐκ συνεισφορῶν τῶν Ἐρμουπολιτῶν καί Κληροδοτημάτων αὐτῶν προέρχονται καί ἐκ δαπανημάτων ἐτησίων τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως. Εἶναι καθ' ἡμᾶς, ἐπάναγκες, ὁ ἐν Αθήναις Σύλλογος «Παρνασσός» νά χειραφετήσῃ τήν ἐνταῦθα Σχολήν...» (1882, Απριλίου, 3, εφημερίδα Πατρίς). Η επιθυμία αυτή έγινε πραγματικότητα το 1888 όπου η Σχολή κατέστη ανεξάρτητο και αυτοτελές φιλανθρωπικό σωματείο με την επωνυμία «Σχολή Απόρων Παίδων Ερμουπόλεως». Είναι δε σημαντικό να αναφερθεί ότι με τη χειραφέτηση έγινε πρόβλεψη ώστε η κινητή και ακίνητη περιουσία αυτής να περιέλθει στο νέο νομικό πρόσωπο, απαραίτητη προϋπόθεση για την απρόσκοπτη λειτουργία του (Κ. Παπαδάκης, 1964).

2. Στέγαση της Σχολής

Κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας της η Σχολή στεγάστηκε σε κτίριο το οποίο βρισκόταν στην κεντρική πλατεία της πόλης και λειτούργησε κατά το παρελθόν το Λύκειο του Χ. Ευαγγελίδη, πληρώνοντας ανάλογο τίμημα. Το κτίριο αυτό είχε αγοραστεί από το Χ. Ευαγγελίδη περί το 1846 για να στεγάσει το σχολείο του. Το 1886 πουλήθηκε από τους κληρονόμους του στους αδερφούς Παντελή και Αντώνη Νεγραπόντε για να κατεδαφιστεί το 1955 και στη θέση του να κατασκευαστεί κτίριο το οποίο μέχρι σήμερα στεγάζει τις υπηρεσίες του Ο.Τ.Ε. (*Κυκλαδικά θέματα*, τ.22, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος/1987). Από το 1881 όμως η Σχολή στεγάστηκε σε ιδιόκτητο κτίριο, το οποίο ήρθε στην ιδιοκτησία του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός» με το υπ' αριθμ. 24910/18-7-1881 συμβόλαιο του Συμβολαιογράφου Ερμούπολης Στ. Μπίστη (Κ. Παπαδάκης, 1964). Στο κτίριο αυτό, το οποίο ανακαινίστηκε ριζικά το 1939 χάρη στη δωρεά των 4.000.000 δραχμών του τοπικού εθνικού ευεργέτη Ιωάννη Βαρδάκα, στεγάζεται μέχρι τα τελευταία έτη λειτουργία της η Σχολή.

3. Μαθητές της Σχολής

Οι μαθητές που γίνονταν δεκτοί και γράφονταν στη Σχολή δεν ήταν μόνο αναλφάβητοι αλλά κυρίως αυτοί που στερούνταν οικογενειακής προστασίας και περίθαλψης, μαστίζονταν από την ανέχεια και τις στερήσεις, ζούσαν στην παρανομία για να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα για την επιβίωσή τους. Για τη φτώχεια στην Ερμούπολη αλλά και τα γύρω νησιά το 19^ο αιώνα μας πληροφορούν αρκετά άρθρα εφημερίδων όπως:

- Πολλές φτωχές οικογένειες προερχόμενες από τα νησιά του νομού μας, αποκαταστάθηκαν στην πόλη μας. Αρκετές όμως από αυτές με ανήλικα παιδιά τα οποία δεν έχουν τη δυνατότητα να αναθρέψουν, τα εγκαταλείπουν στην τύχη τους με αποτέλεσμα ένα πλήθος λωποδυτών, ζητιάνων και κλεπτών να μαστίζουν την καθημερινότητά μας. *«Πολλοί πτωχαί οικογένειαι ἐκ τῶν νήσων τοῦ νομοῦ τούτου ἀπεκατεστάθησαν εἰς τήν πόλιν μας εὐρόντες τρόπον ζωῆς. Αἱ τῆς τάξεως αὐτῆς πτωχαί οικογένειαι ἔχουσαι τέκνα ἄνηθα τά εγκαταλείπωσιν εἰς τήν διάκρισιν των μη δυνάμεναι νά τά θρέψωσιν. Λωποδύται, ἐπαίται, κλέπται, κατήνησαν τέλος πάντων κοινωνική μαστιξ. Ἀνάγκη φιλανθρωπικοῦ καταστήματος, τά δε μη ἀνήκοντα εἰς τόν Δῆμον μας νά ἀποπεμψῶσιν εἰς τόν οἰκεῖον Δῆμον»* (1853, Ιανουαρίου, 25, εφημερίδα Αἴολος).
- Πλήθος παιδιών αμφοτέρων των φύλων με γυμνά πόδια πολιορκούν τους περαστικούς αλλά και τους εργαζόμενους σε δημόσια μέρη. *«... Ἐντονη κακοήθης ἐπαιτεία ἀκόμη καί εἰς τά κεντρικότερα μέρη... Στίφος γυμνοπόδων παιδιῶν αμφοτέρων τῶν φύλων πολιορκοῦσι τούς περιδιαβαίνοντας καί διατριβοντας εἰς τό*

δημόσιον τοῦτο μέρος πολίτας καί πρό παντός τούς ξένους...» (1855, Μαρτίου, 12, εφημερίδα Αίολος)

- Μερικά από τα παιδιά αυτά, τα οποία δεν είναι μόνο ορφανά από πατέρα και μητέρα αλλά στερούνται και κάθε άλλης συγγενείας η οποία θα μπορούσε να λύσει το βιοποριστικό τους πρόβλημα κοιμούνται σε χαρτοκιβώτια έξω από τα εργαστήρια ή όπου αλλού μπορούν να βρουν στέγη για να προστατευτούν από τα στοιχεία της φύσης. «... Τινά τῶν παιδίων τούτων, εὐτυχῶς εὐάριθμα(;) εἶναι οὐ μόνον ὀρφανά πατρός καί μητρός καί ἔρημα πάσης πόρρωθεν συγγενείας ἀλλά καί ἐντελῶς ἄστεγα κοιμώμενα ἐντός κιβωτίων ἐρειμμένων ἔξωθεν τῶν ἐργαστηρίων καί ἐντός ἄλλων τῆς τύχης σκιασμάτων χρησιμευόντων ὡς ἄσυλον κατά τῶν τρομερῶν στοιχείων τῆς φύσεως...» (Τα εγκαίνια της εν Ερμουπόλει σχολῆς των Απόρων παιδων, 1874).

Άλλωστε στην κοινωνία της Ερμούπολης οι διαφορές ανάμεσα στις κοινωνικές και οικονομικές τάξεις ήταν σημαντικές. «Τα ἤθη των τάξεων ἦταν ἐπίσης διαφορετικά και αντίθετα. Τα αγόρια και τα κορίτσια των λαϊκών τάξεων ἔχουν συνεχή παρουσία στις αλάνες και φτωχογειτονιές της πόλης, πολλές φορές ενεργώντας ανταγωνιστικά και μάλιστα επιθετικά απέναντι σε επιδιδόμενους σε «ευγενή» αθλήματα νέους, ενώ τα παιδιά της κυρίαρχης τάξης πολύ προσεχτικά θα εμφανιστούν σε κοινωνικούς χώρους. Τα πρώτα θα κολυμπούν στη θάλασσα ολόγυμνα και σε κοινή θέα, ενώ κάτι τέτοιο ἦταν αδιανόητο για τα δεύτερα» (Θωμάς Δρίκος, 2002).

Οι μαθητές της Σχολῆς ηλικίας 5 έως 15 ετών, αρκετές φορές και μεγαλύτεροι, δεν ἦταν μόνο Συριανοί ή Κυκλαδίτες αλλά προέρχονταν και από την υπόλοιπη Ελλάδα όπου δεν υπήρχαν ανάλογες σχολές (Ι.Τραυλού, Α.Κόκκου, 1980).

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται στοιχεία για τους μαθητές της Σχολῆς:

1874 – Πρώτο έτος λειτουργίας			
Ηλικία μαθητών	αριθμός	Επάγγελμα μαθητών	αριθμός
7 ετών	2	Στιλβωτές	20
8 ετών	4	Συλλέκτες ξύλων	6
9 ετών	2	Μετακομιστές πηλού	4
10 ετών	11	Υπηρέτες	6
11 ετών	4	Χειρονακτικά εργαζόμενοι	11
12 ετών	9	Άνεργοι	13
13 ετών	11	Σύνολο	60
14 ετών	6		
15 ετών	3		
16 ετών	3		
17-22 ετών	5		
Σύνολο	60		
Καταγωγή μαθητών	αριθμός	οικογενειακή κατάσταση / επάγγελμα πατέρα	αριθμός
Άνδρος	4	Ορφανοί από πατέρα	9
Αμοργός	5	Επάγγελμα πατέρα - λεμβούχος, εργάτης, αχθοφόρος	51
Υδρα	4	Σύνολο	60
Τήνος	6		
Θήρα	12		
Χίος	2		
Κρήτη	4		
Λακωνία	5		
Σύρος-Σέριφος-Κυδωνίες- Σμύρνη-Κύθηρα-Κων/πολη	18		
Σύνολο	60		

Από τους 60 τροφίμους της Σχολῆς οι 40 είχαν γεννηθεί στην Ερμούπολη.

Πηγή: (Κ. Παπαδάκης, 1964)

Σχολικό έτος 1960-1961			
Ηλικία μαθητών	αριθμός	Επάγγελμα μαθητών	αριθμός
12 ετών	5	Υποδηματοκαθαριστές	7
13 ετών	38	Οπωροπώλες	25
14 ετών	33	Ξυλουργοί	8
15 ετών	25	Μικροπωλητές	9
16 ετών	13	Παντοπώλες	12
17 ετών	3	Υπηρέτες - Υπηρέτριες	22
18 ετών	1	Μηχανικοί	12
19 ετών	1	Κουρείς	5
22 ετών	2	Λουκουμοποιοί	7
24 ετών	1	Μοδίστρες	9
31 ετών	1	Νοσοκόμοι	1
Σύνολο	123	Άνεργοι	6
		Σύνολο	123
Καταγωγή μαθητών	αριθμός	Οικογενειακή κατάσταση	αριθμός
Ερμούπολη	116	Ορφανοί από πατέρα	7
Άνω Σύρο	3	Ορφανοί από μητέρα	1
Πειραιά	2	Ορφανοί από πατέρα και μητέρα	2
Φοίνικα (Σύρου)	1	Εξώγαμα	2
Λαύριο	1	Διαζευγμένων γονέων	2
Σύνολο	123	Αναπήρων γονέων	4
		Άλλες κατηγορίες	105
		Σύνολο	123
Σχολική πρόοδος			
Τάξη	Γράφηκαν	Προήχθησαν	Απορρίφθηκαν
Β΄	6	5	1
Γ΄	2	2	-
Δ΄	16	13	3
Ε΄	48	38	10
ΣΤ΄	51	42	9
Σύνολα	123	100	23

Από τους αποφοιτήσαντες μαθητές κατά το σχολικό έτος 1961-1962, 46 από αυτούς ασχολήθηκαν με τα παρακάτω επαγγέλματα.

Επαγγέλματα αποφοιτησάντων σχολικού έτους 1961-62		
α/α	επάγγελμα	αριθμός
1.	Ναυτικός	5
2.	Ελαιοχρωματιστής	4
3.	Βοηθός σε καφενείο, κρεοπωλείο, οπωροπωλείο, κ.ά.	13
4.	Οικοδόμος (βοηθός)	3
5.	Υποδηματοποιός (βοηθός)	1
6.	Ράφτης (βοηθός)	1
7.	Αλιεύς (βοηθός)	1
8.	Σιδηρουργός – Μηχανικός (βοηθός)	2
9.	Βαφεύς (βοηθός)	1
10.	Σπουδαστής Μέσης Εμπορικής Σχολής	1
11.	Υπηρέτριες	5
12.	Υφάντρια εργοστασίου	6
13.	Μοδίστρια (μαθήτρια)	1
14.	Κομώτρια (μαθήτρια)	1

15.	Πωλήτρια σε εμπορικό κατάστημα	1
16.	Σύνολο	46

Πηγή: (Κ. Παπαδάκης, 1964)

Μετά την απελευθέρωση από την γερμανική κατοχή μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 60 περισσότεροι από χίλιοι άποροι – εργαζόμενοι μαθητές αποφοίτησαν από το Νυχτερινό Σχολείο της Σχολής, αφού φοίτησαν δωρεάν σε όλες τις τάξεις και έλαβαν δωρεάν γραφική ύλη, βιβλία, ενδυμασίες, υποδήματα, κλινοσκεπάσματα, καθημερινό βραδινό συσσίτιο και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

4. Δραστηριότητες της Σχολής

Οι δραστηριότητες της σχολής κατά τη διάρκεια λειτουργίας της επεκτάθηκαν και σε άλλους τομείς εκτός των ήδη αναφερομένων.

4.1 Σύσταση μουσικού τμήματος

Στις 20 Απριλίου 1887 το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Ερμούπολης στην υπ' αριθμ. ΡΚΘ (322) συνεδρίασή του αποφάσισε τη χορήγηση 12.000 δρχ., χίλιες δραχμές ανά μήνα, προς την κοσμητεία της Σχολής για τη σύσταση (Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Διοικητική Υπηρεσία, Δημοτικό Συμβούλιο, Πρακτικά συνεδριάσεων Δημοτικού Συμβουλίου, Συνεδρίαση ΡΚΘ', 20 Απριλίου 1887):

- μουσικού τμήματος προς καταρτισμό μουσικών
- μουσικού θιάσου από τους διδάσκοντες στο μουσικό σχολείο και άλλους για να παίζουν μουσική στην πλατεία της πόλης.

4.2 Εργαστήρια τέχνης

Οι άρρενες μαθητές της Σχολής εκπαιδούνταν στα εργαστήρια τέχνης, βιομηχανιών και άλλων επιχειρήσεων της πόλης σε μια προσπάθεια επαγγελματικής εκπαίδευσης και αποκατάστασης.

Τα κορίτσια εκπαιδούνταν στα εργαστήρια ραπτικής και εργόχειρων τα οποία ιδρύθηκαν από το 1890 και λειτούργησαν έως την κήρυξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Η σύσταση και οργάνωση των εργαστηρίων αυτών οφείλεται στις προσπάθειες της Αργυρής Αθαν. Κρίνου. Ήταν αυτοδιοίκητα από εξαμελή εφορεία, η οποία είχε το δικαίωμα ανάπτυξης πρωτοβουλιών που θα προήγαγαν το έργο των εργαστηρίων, «...βραδύτερον δε του Έργαστηρίου τών άπόρων γυναικών υπό τήν προστασίαν τών κυριών τής πόλεως, έργαζομένων πολλών ένδεων εις τήν ραπτικήν τών άσπρορούχων.» (Α. Κ.Φραγκίδης, 1975). Σημαντικό πρόσωπο στη λειτουργία των εργαστηρίων ήταν και η Ελένη Νάνου η οποία επί σαράντα έτη εργάστηκε ως Αρχιτεχνίτρια και Διευθύντρια αυτών, διδάσκουσα οικοκυρικά, τη συμπεριφορά των εργαζομένων κοριτσιών εις την ομαδική εντός της σχολής ζωή, τα καθήκοντα αυτών ως αδελφών, συζύγων και μητέρων (Κ. Παπαδάκης, 1964).

5. Χρηματοδότηση της Σχολής - Ευεργέτες

Η Σχολή κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας της χρηματοδοτήθηκε κυρίως από τις συνεισφορές των ιδιωτών αλλά και από το Δήμο Ερμούπολης. Γενικότερα στην Ερμούπολη από τα πρώτα έτη δημιουργίας της πόλης παρατηρήθηκε η τάση των κατοίκων να προσφέρουν, πολλές φορές εκ του υστερήματος, για τη συντήρηση και λειτουργία των σχολείων, τάση που μπορεί να ονομαστεί «πολιτιστικός πατριωτισμός». (Δ. Σακκής, 2001).

Όπως φαίνεται από τους παρακάτω πίνακες, οι πρώτες εισφορές κατατέθηκαν από τα μέλη της Κοσμητείας της Σχολής ήτοι:

Ονοματεπώνυμο	Ποσό
Π. Τσόλας	500 δρχ.
Θ. Καλουτάς	300 δρχ.
Κ. Σαλταμπάσης	100 δρχ.
Τ. Αμπελάς	500 δρχ. (σε χρήματα και βιβλία)

αλλά και τους παρευρισκόμενους κατά την τελετή των εγκαινίων ήτοι:

Όνοματεπώνυμο	Ποσό
---------------	------

Δημ. Βαφιαδάκης	600 δρχ.
Ι. Χωρέμης, ο εν Αλεξανδρεία	100 δρχ.
G. Challet, Γάλλος Πρόξενος	100 φράγκα
Γουλιέλμος Binney, Άγγλος Πρόξενος	100 δρχ.
Μ. Αξελός, Τούρκος Πρόξενος	100 δρχ.
Γ. Δουπνίσκης, Ρώσος Πρόξενος	50 δρχ.
Σταμάτιος Ι. Πρώιος	175 δρχ.
Σταμάτιος Κ. Πρώιος	200 δρχ.
Αριστ. Χρυσοβελώνης	58 δρχ.
Σπυρίδων Βουτσίνας	50 δρχ.
Λεωνίδας Κουτσοδόντης	100 δρχ.
Παλάτη (άπαξ)	200 δρχ.
η ίδια μηνιαίως	150 δρχ.
Κορνηλία Κογκίλη	20 δρχ.
Παντίας Καρέλης	26,50 δρχ.

Πηγή: Σχολή Απόρων Παίδων Συνομητών δελτίων Αον, (1875, Ιανουαρίου,14), αρ.457, εφημερίδα Πατρίς και Τα εγκαίνια της Σχολής των Απόρων Παίδων, (1874, Δεκεμβρίου, 5) αρ.196, εφημερίδα Πανόπη

Οικονομική διαχείρισις τῆς ἐν Σύρῳ Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων, ἀπὸ 1 7βρίου 1875 μέχρι 31 Αὐγούστου 1876

ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ		
Περίσσειμα παρελθούσης χρήσεως	δρχ.	2.312,00
Εισφοραί τακτικαί Σύρου	δρχ.	471,00
Εισφοραί τακτικαί Αλλοδαπῆς	δρχ.	210,00
Εισφοραί ἑκτακταί Αλλοδαπῆς	δρχ.	553,60
Εισφοραί ἑκτακταί Σύρου	δρχ.	581,85
Δωδεκάμηνον μέρ. 4 μετ. ἔθν. Τραπεζῆς	δρχ.	241,95
ἄμηνων μέρ. 3 μετ. ἔθν. Δανείου 26ων	δρχ.	50,40
Τόκοι εἰς 8% ἐπὶ 2.000 δρχ.	δρχ.	156,65
Ευεργετ. Παράστασις Ἐλ. Θιάσου Ἀλεξιάδου	δρχ.	597,60
Ἐκ τῶν 5.000 τῆς Βουλῆς (Ἡ Βουλὴ των Ἑλλήνων το 1873 ψήφισε το ποσό των 5.000 δραχμῶν ως χορηγία για τις σχολές Απόρων Παίδων του Παρνασσού. Ἀπὸ το ποσό αὐτό η τῆς Ερμούπολης δικαιούνταν το ποσό των 800 δρχ. Βλ. Λογοδοσία Παύλου Τζόλα εφόρου τῆς ἐν Σύρῳ Σχολῆς των Απόρων Παίδων, 1876, Ἀπρίλιος, 29, εφημερίδα Πανόπη)	δρχ.	800,00
Ἐπιχορήγησις Δήμου Ερμουπόλεως (Ἡ Κοσμητεία τῆς Σχολῆς ἤδη ἀπὸ το 1875 με το υπ'αρ. 3 ἔγγραφὸ τῆς εἶχε ζητήσῃ τῆ χρηματοδότηση ἀπὸ το Δῆμο. Ὅμως το Δημοτικὸ Συμβούλιο ἐπιφυλάχτηκε να συνδράμει τῆ Σχολή το ἐπόμενο ἔτος. Βλ. Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Διοικητικὴ Υπηρεσία, Δημοτικὸ Συμβούλιο, Πρακτικά συνεδριάσεων Δημοτικῶν Συμβουλίου, Συνεδρίαση ΜΓ', 10 Μαρτίου 1875)	δρχ.	2.000,00

	δρχ.	7.975,05
ΔΑΠΑΝΑΙ		
διά 3 μετ. τοῦ ἔθν. Δανείου τῶν 26 ἔκτ. 6%	δρχ.	1.465,66
διά 5 μετ. τοῦ ἔθν. Δανείου τῶν 28 ἔκτ. 9%	δρχ.	1.480,00
	δρχ.	2.945,66
Ἐνοίκιον Σχολῆς	δρχ.	1.200,00
Ἀμοιβή διδασκαλίας κ. Κουκουλᾶ	δρχ.	600,00
Ἀμοιβή διδασκαλίας κ. Ἰωάννου Γλύνη	δρχ.	720,00
Ἀμοιβή διδασκαλίας κ. Εὐανθίας Περδίκη	δρχ.	360,00
Μισθός 10 12 μηνῶν ἐπιστάτου	δρχ.	420,00
Ἀστυνομική ἐπιστάσια	δρχ.	49,60
Ἔξοδα τυπογραφικά	δρχ.	141,20
Γεῦμα, κουλούρας καὶ ἄλλα παίδων	δρχ.	96,80
Συμπλήρωσις ἀξίας 80 ἐπενδυτῶν καὶ 80 σκούφων, ἐκ τῆς συνάξεως τῆς 1ης τοῦ ἔτους 1876	δρχ.	134,20
Βιβλία καὶ ὑλικά γραφῆς	δρχ.	235,18
Φωτισμόν, ὕδωρ, καὶ διάφορα ἄλλα	δρχ.	141,62
Τό ὅλον τῆς δαπάνης	δρχ.	4.098,60
	δρχ.	7.045,25
Ἐπίλοιπον περίσσευμα εἰς μετρητά	δρχ.	929,80
	δρχ.	7.975,05

Ἐν Σύρῳ τῇ 31ῃ Αὐγούστου 1876

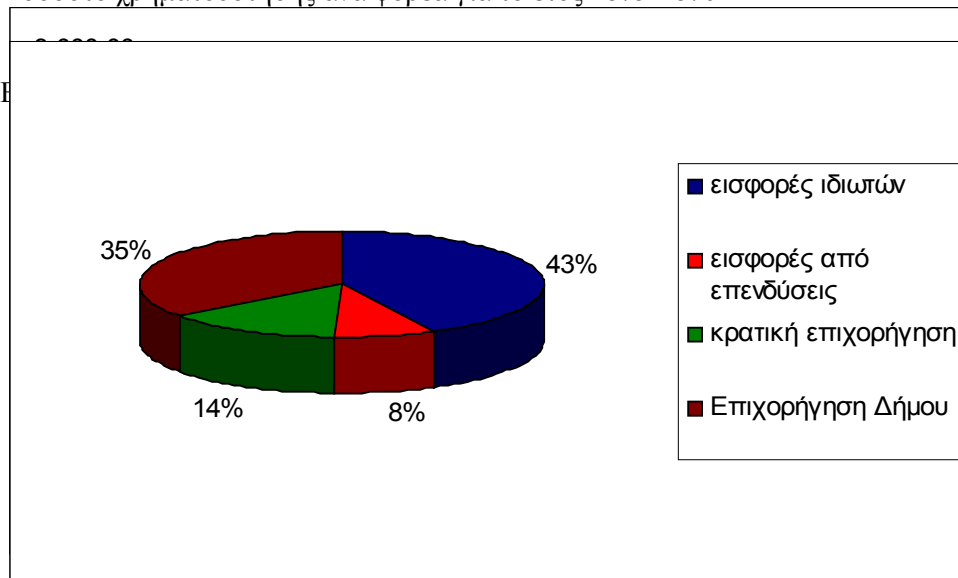
Ὁ ἔφορος Π. ΤΖΟΛΑΣ

Ὁ ταμίας Δ. ΚΟΥΤΖΟΔΟΝΤΗΣ

Πηγή: Λογοδοσία τῆς ἐν Σύρῳ Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παίδων τοῦ 1875-1876 ὑπὸ τοῦ εφόρου αὐτῆς Παύλου Τζόλα κατὰ τὴν 29^{ην} Μαΐου 1877, (1877, Ἰουνίου, 6) εφημερίδα Πατρίς

Παρουσίαση χρηματοδότησης ἀνά φορέα γιὰ τὸ ἔτος 1875-1876

Ποσοστὸ χρηματοδότησης ἀνά φορέα γιὰ τὸ ἔτος 1875-1876



Όνοματεπώνυμο	Ποσό
Ανδρέας Συγγρός	1.000 δρχ.
Α. Εμπειρικός	500 δρχ.

Πηγή: Η κοσμητεία της ενταύθα σχολής των απόρων παιδών, (1885, Μάιος, 11), αρ.974, εφημερίδα Πατρίς

Όνοματεπώνυμο	Ποσό
Αργυρή Κρίνου	12.000 δρχ.
Δημήτριος Κρίνος	1.000 δρχ.
Δωρεά κληρονόμων Αργυρής Κρίνου (έτος 1893)	6.000 δρχ.
Σταμάτιος Ι. Πρώιος (έτος 1883) (Ο Σταμάτιος Ι. Πρώιος υπήρξε τακτικός δωρητής της Σχολής μέχρι το θάνατό του. Μάλιστα στη διαθήκη του υπήρξε ειδικό εδάφιο για τη Σχολή αναφέροντας «Κληροδοτώ προς τήν Σχολήν Απόρων Παιδών Ερμουπόλεως δραχμάς νέας ή φράγκα χάρτινα τρεις χιλιάδας (3.000).	3.000 δρχ.

Πηγή: (Κ. Παπαδάκης, 1964)

Μεγάλοι ευεργέτες της Σχολής θεωρούνται οι:

- Τιμολέον Αμπελάς, από τους πρώτους δωρητές, η ίδρυση δε της σχολής οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ενθουσιώδη ορμή του χάρι της οποίας παρέσυρε και τους συγγενείς του (πατέρα και αδέρφια) να συνεισφέρουν ανάλογα των δυνατοτήτων τους. (Κ. Παπαδάκης, 1964)
- Αργυρή Κρίνου, η οποία είχε επιδοθεί σε ένα σημαντικότατο φιλανθρωπικό έργο αποκορύφωμα του οποίου υπήρξε η υποστήριξή της στη σχολή Απόρων Παιδών με τη δωρεά 12.000 δρχ., ποσό σημαντικότατο για την εποχή του, με σκοπό την ίδρυση Εργαστηρίου Απόρων Γυναικών. Μετά το θάνατό της οι συγγενείς της δώρισαν το ποσό των 6.000 δρχ. ο δε γιός της κατέβαλε ετησίως το ποσό των χιλίων δραχμών υπέρ της σχολής. (Κ. Παπαδάκης, 1964)
- Ιωάννης Κυριαζή Βαρδάκας, ο οποίος με τις χορηγίες του ύψους 12.000.000 δρχ. το 1938 και 8% επί της κινητής περιουσίας του με την από 14 Ιουλίου 1943 ιδίοχειρη διαθήκη του. Προς τιμήν του η Σχολή μετονομάστηκε σε «Βαρδάκειο Επαγγελματική Σχολή Απόρων Παιδών Ερμουπόλεως». (Κ. Παπαδάκης, 1964)
- Σταμάτιος Ι. Πρώιος, ο οποίος υπήρξε από τους τακτικούς κατά έτος δωρητές της σχολής προς τιμήν του δε κρατούσε πάντα ανώνυμες τις προσφορές του. Με τη διαθήκη του κληροδότησε στη σχολή το ποσό των 3.000 δρχ. ανάμεσα στο πλήθος των ιδρυμάτων που ευεργέτησε. (Κ. Παπαδάκης, 1964)
- Ιωάννης Ανδρ. Κοσμάς ο οποίος το 1953 δώρισε στη Σχολή το ποσό των 5.000.000 δρχ., συνολικά δε από την απελευθέρωση και μετά το ποσό των 25.000.000 δρχ. Επίσης το 1963 δώρισε προς το Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας των Κυκλάδων ένα κινηματογραφικό συγκρότημα προς εξυπηρέτηση των τροφίμων των Ιδρυμάτων της Σύρου, συνεπώς και των μαθητών της Βαρδακείου Επαγγελματικής Σχολής. (Κ. Παπαδάκης, 1964)
- Οι Αδερφοί Ρεθύμνη οι οποίοι συνέδραμαν τη σχολή ήδη από τις αρχές του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μάλιστα δε με το άρθρο 5 του καταστατικού της Σχολής ο Ν. Ρεθύμνης είχε ανακηρυχτεί μέγας ευεργέτης αυτής με την προσφορά των 5.000.000 δρχ. (Κ. Παπαδάκης, 1964)
- Ο Δήμος Ερμούπολης ο οποίος στήριξε τη Σχολή από ιδρύσεώς της με διάφορα ποσά (π.χ. το 1880 με 3.000 δρχ. Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Διοικητική Υπηρεσία, Δημοτικό Συμβούλιο, Πρακτικά συνεδριάσεων Δημοτικού Συμβουλίου, Συνεδρίαση ΑΘ', 13 Μαρτίου 1880), το 1882 με 2.000δρχ. Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Διοικητική Υπηρεσία, Δημοτικό Συμβούλιο, Πρακτικά συνεδριάσεων Δημοτικού Συμβουλίου, Συνεδρίαση Θ', 18 Νοεμβρίου 1882) παρόμοια δε με το άρθρο 5 του

καταστατικού της Σχολής είχε ανακηρυχτεί μέγας ευεργέτης αυτής (Κ. Παπαδάκης, 1964). Παράλληλα ο Δήμος υποστήριζε τη σχολή με τη χορήγηση διδακτικού υλικού (Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Ιδιαίτερα/Εκπαίδευση, Φ. 11, υπ.1, αρ. πρ. 2282/6-11-2934, Ο Δήμαρχος Ερμούπολης προς το Διευθυντή της Νυχτερινής Σχολής Απόρων Παιδών) κατόπιν αιτήματος του Διευθυντή αυτής, (Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Ιδιαίτερα/Εκπαίδευση, Φ. 11, υπ.1, αρ. πρ. 35/23-10-2934, Ο Διευθυντής της Νυχτερινής Σχολής Απόρων Παιδών προς το Δήμαρχο Ερμούπολης) επισυνάπτοντας παράλληλα ονομαστικούς καταλόγους των μαθητών ανά τάξη (Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Ιδιαίτερα/Εκπαίδευση, Φ. 11, υπ.1, Κατάστασις ἐμφαίνουσα τούς εντελῶς ἀπόρους, ορφανούς πατρός, τούς υιούς πολυτέκνων εις τὴν Νυχτερινὴν Σχολὴν Ἀπόρων Παιδών).

Η Σχολή αντλούσε έσοδα και διάφορες εκδηλώσεις που οργανώνονταν από τις διοικητικές επιτροπές των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων και ετίθεντο υπό την προστασία των «κυριών» της Ερμούπολης, όπως ο Μέγας Χορός που γίνονταν στο θέατρο Απόλλων προς όφελος του Πτωχοκομείου και της Σχολής των Απόρων Παιδών. Τα εισιτήρια ήταν ονομαστικά κόστιζαν 5 δρχ. για τις κυρίες και τα παιδιά και 10 δρχ. για τους κυρίους (1883, Φεβρουαρίου, 21, εφημερίδα Πατρίς) και (1884, Φεβρουαρίου, 9, εφημερίδα Πατρίς).

Οι σχολές απόρων παιδών τόσο στην Ερμούπολη όσο και στις άλλες ελληνικές πόλεις που ιδρύθηκαν, έφεραν σε πέρας ένα θαυμάσιο έργο, παρέχοντας σε παιδιά τα οποία ευρίσκονταν σε πλήρη ένδεια τη δυνατότητα να ενταχτούν στο κοινωνικό σύνολο και να διεκδικήσουν ίσες ευκαιρίες. Η στέγαση και διατροφή, οι ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης, η καταπολέμηση του αναλφαριθμισμού, η επαγγελματική εκπαίδευση και εξεύρεση εργασίας (στροφή στην τέχνη με την ίδρυση μουσικού τμήματος και μουσικού θιάσου καθώς και στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση με την εκπαίδευση των αγοριών στα εργαστήρια τέχνης βιομηχανιών και επιχειρήσεων της πόλης και των κοριτσιών στα εργαστήρια ραπτικής και εργόχειρων), η βελτίωση συνθηκών εργασίας, η ηθική διαπαιδαγώγηση αποτελούν ένα μέρος του έργου που παρήγαγαν δικαιώνοντας αυτούς που μόχθησαν για την ίδρυση αλλά και συντήρηση αυτών.

Βιβλιογραφία

- Δρίκος Θωμάς, (2002) *Η πορνεία στην Ερμούπολη το 19^ο αιώνα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Θεοδωράτου Χ., (1972) Χρονικόν της εκπαιδευτικής δράσεως του Παρνασσού επί μίαν εκατονταετίαν 1872-1972, *Η εκατονταετηρίς των Σχολών των απόρων παιδων Παρνασσού*
- Λούκος Χ., Πολέμη Π., (1987) *Οδηγός δημοτικού αρχείου Ερμούπολης 1821-1949*, ΕΜΝΕ, Αθήνα
- Παπαδάκη Κ., (1964) *Η κοινωνική πρόνοια εις τας επαγγελματικές σχολάς απόρων παιδων-Η σχολή απόρων παιδων Ερμουπόλεως*, Φρέρη, Ερμούπολις-Σύρου
- Σακκής Δ., (2001) *Νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος 1833-1848*, τ.Α', Αθήνα, Γ. Δαρδανός,
- Φραγκίδης Α. Κ., (1975) *Ιστορία της νήσου Σύρου*, Αθήνα, Σύλλογος των εν Αθήναις και Πειραιεί Συριανών
- Τραυλού Ι., Κόκκου Α., (1980) *Ερμούπολη*, Αθήνα, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος,
- Τα εγκαίνια της εν Ερμουπόλει σχολής των Απόρων παιδων*, (1874) Τύποις Πατριδος, Εν Ερμουπόλει Σύρου
- Ερμούπολη-Σύρος, Ιστορικό Οδοιπορικό*, (2000) Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης της Ερμούπολης, Ολκός, Αθήνα,
- Σχολή Απόρων Παίδων Συνομητών δελτίων Αον, 20 Απριλίου 1887
- Ελληνικόν Λύκειον Χρ. Ευαγγελίδη, *Κυκλαδικά θέματα*, τ.22, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος/1987
- Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Διοικητική Υπηρεσία, Δημοτικό Συμβούλιο, Πρακτικά συνεδριάσεων Δημοτικού Συμβουλίου, Συνεδρίαση ΡΚΘ'
- Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Διοικητική Υπηρεσία, Δημοτικό Συμβούλιο, Πρακτικά συνεδριάσεων Δημοτικού Συμβουλίου, Συνεδρίαση ΜΓ', 10 Μαρτίου 1875
- Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Διοικητική Υπηρεσία, Δημοτικό Συμβούλιο, Πρακτικά συνεδριάσεων Δημοτικού Συμβουλίου, Συνεδρίαση ΛΘ', 13 Μαρτίου 1880
- Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Διοικητική Υπηρεσία, Δημοτικό Συμβούλιο, Πρακτικά συνεδριάσεων Δημοτικού Συμβουλίου, Συνεδρίαση Θ', 18 Νοεμβρίου 1882
- Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Ιδιαίτερα/Εκπαίδευση, Φ. 11, υπ.1, αρ. πρ. 2282/6-11-2934, Ο Δήμαρχος Ερμούπολης προς το Διευθυντή της Νυχτερινής Σχολής Απόρων Παίδων
- Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Ιδιαίτερα/Εκπαίδευση, Φ. 11, υπ.1, αρ. πρ. 35/23-10-2934, Ο Διευθυντής της Νυχτερινής Σχολής Απόρων Παίδων προς το Δήμαρχο Ερμούπολης
- Γ.Α.Κ. Ερμούπολης (Τ.Ι.Α.Ε.), Ιδιαίτερα/Εκπαίδευση, Φ. 11, υπ.1, Κατάστασις έμφαινουσα τούς εντελώς απόρους, ορφανούς πατρός, τούς υιούς πολυτέκνων εις τήν Νυχτερινήν Σχολήν Απόρων Παίδων
- (1853, Ιανουαρίου, 25), αρ.440, εφημερίδα Αίολος
- (1855, Μαρτίου, 12), αρ.547, εφημερίδα Αίολος
- Τα εγκαίνια της Σχολής των Απόρων Παίδων, (1874, Δεκεμβρίου, 5), αρ.196, εφημερίδα Πανόπη
- (1875, Ιανουαρίου, 14), αρ.457, εφημερίδα Πατρίς
- Λογοδοσία Παύλου Τζόλα εφόρου της εν Σύρω Σχολής των Απόρων Παίδων, (1876, Απριλίου, 29), αρ.268, εφημερίδα Πανόπη
- (1882, Απριλίου, 3) εφημερίδα Πατρίς
- (1883, Φεβρουαρίου, 21), αρ. 800, εφημερίδα Πατρίς
- (1884, Φεβρουαρίου, 9), αρ. 943 εφημερίδα Πατρίς
- Η κοσμητεία της ενταύθα σχολής των απόρων παιδων, (1885, Μαΐου, 11), αρ.974, εφημερίδα Πατρίς